

JAZONI IJRO ETISH KOLONIYALARIDA JAZO MUDDATINI O'TAYOTGAN O'SMIRLAR JINOYATCHILIGINING SABABLARI VA MOTIVATSION ASOSLARI

Raxmonova Muhtaram Ergashevna

Osiyo xalqaro universiteti magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqola jazoni ijro etish koloniyalarida jazo muddatini o'tayotgan o'smirlarning jinoyatchiligining sabablari va motivatsion asoslarini o'rganadi. Maqolada o'smirlarning jinoyatga qo'l urishining ijtimoiy, oilaviy, psixologik, iqtisodiy va madaniy omillarga asoslangan sabablari tahlil qilinadi. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar, tengdoshlar ta'siri va psixologik travmalar kabi motivatsion omillar ham muhokama qilinadi. O'smirlar jinoyatchiligiga qarshi samarali choralar va reabilitatsiya yo'llari keltirilgan. Maqola jinoyatchilikni oldini olish va reabilitatsiya tizimining muhimligini ta'kidlaydi, shuningdek, o'smirlarni jinoyatga yo'naltiruvchi sabablarni bartaraf etish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: o'smirlar jinoyatchiligi, jazoni ijro etish koloniyalari, motivatsion omillar, ijtimoiy omillar, oilaviy ta'sir, psixologik holat, recidivizm, ta'lim va tarbiya, iqtisodiy qiyinchiliklar, ijtimoiy reabilitatsiya.

Аннотация: В данной статье рассматриваются причины и мотивационные основы преступности подростков, отбывающих срок в исправительных колониях. В статье анализируются причины, по которым подростки прибегают к преступлению, основанные на социальных, семейных, психологических, экономических и культурных факторах. Также обсуждаются мотивационные факторы, такие как социальные сети, влияние сверстников и психологические травмы. Перечислены эффективные меры борьбы с подростковой преступностью и пути реабилитации. В статье подчеркивается важность системы профилактики и реабилитации преступности, а также указывается на необходимость устранения причин, побуждающих подростков к совершению преступлений.

Ключевые слова: подростковая преступность, пенитенциарные колонии, мотивационные факторы, социальные факторы, влияние семьи, психологический статус, рецидивизм, образование и воспитание, экономические трудности, социальная реабилитация.

Annotation: this article explores the causes and motivational foundations of juvenile delinquency in penal colonies. The article analyzes the causes of adolescent crime based on social, family, psychological, economic and cultural factors. Motivational factors such as social media, peer influence, and psychological trauma are also discussed. Effective measures and rehabilitation pathways have been cited against juvenile delinquency. The article highlights the importance of the crime

prevention and rehabilitation system, and also shows the need to address the causes that guide adolescents to crime.

Keywords: *juvenile delinquency, penal colonies, motivational factors, social factors, family influence, psychological state, recidivism, education and upbringing, economic difficulties, social rehabilitation.*

Jinoyatchilik o'smirlar orasida jiddiy muammo bo'lib, uning sabablari ko'plab omillar bilan bog'liq. Jazoni ijro etish koloniyalarida jazo muddatini o'tayotgan o'smirlar jinoyatchiligi ham o'ziga xos sabablar va motivatsiyalarga ega. Ushbu maqolada o'smirlar orasidagi jinoyatchilikning asosiy sabablaridan, shuningdek, ularning harakatlariga undovchi motivatsion omillardan so'z yuritiladi.

1. Ijtimoiy va oilaviy omillar

O'smirlarning jinoyatga qarshi reaksiyalari va ularning jamiyatdagi o'rni oilaviy va ijtimoiy sharoitlardan katta darajada ta'sirlanadi. Ota-onaning ma'naviy qo'llab-quvvatlashi, o'zaro munosabatlardagi salbiy holatlar, oilaviy ajralish yoki nizolar o'smirning hayotiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. O'smirlar oilaviy qiyinchiliklar va yolg'izlik tufayli jinoyatga qo'l urishga moyil bo'lishadi. Bunday holatda o'smirlar o'zlarini qadrsiz his qilishi mumkin va jamiyat tomonidan rad etilganliklari sababli jinoyatni o'zlariga bir turdagi qasos yoki qochish yo'li sifatida ko'rishadi.

2. Ta'lim va tarbiyaning yetishmasligi

O'smirlar ta'lim olish va tarbiya ko'rish uchun eng muhim davrda turishadi. O'qish va tarbiya jarayonidagi xatoliklar, ularning o'qishdan qochishlari yoki maktabda muvaffaqiyatsizlikka uchrashi, o'zini ijtimoiy muhitda g'arib va ayrim hissiyotlarda qamrab olishlariga olib kelishi mumkin. Maktabda davomiy muvaffaqiyatsizlik yoki bullying (zo'ravonlik) holatlari o'smirlarning jamoaga qo'shilib jinoyat ishlariga aralashishiga sabab bo'lishi mumkin.

3. Psixologik va emotsional omillar

O'smirlar, odatda, o'z hissiyotlari va psixologik holatlari bilan kurashishmoqda. O'smirlik davrida ko'plab o'zgarishlar yuz beradi, bu esa ularni xafagarchilik, adolatsizlik hissi yoki his-tuyg'ularni boshqarishda qiyinchiliklarga duchor etadi. Bunday holatlar, ayniqsa, ota-onadan ajralish, do'stlar bilan janjallar, o'z-o'zini past baholash kabi omillar o'smirning jinoyatga yo'l qo'yishiga sabab bo'lishi mumkin. Ular hissiy bo'shliqni to'ldirish va stressdan qutilish uchun ba'zan jinoiy yo'lni tanlashadi.

4. Ijtimoiy tarmoqlar va tengdosh ta'siri

Ijtimoiy tarmoqlar va tengdoshlar bilan bo'lgan o'zaro ta'sirlar ham o'smirlar jinoyatchiligining shakllanishida muhim rol o'ynaydi. O'smirlar o'zlarini tengdoshlarining orasida qabul qilinishni xohlaydilar va ko'pincha jinoiy guruhlariga qo'shilish orqali o'zlarini ishonchli his qilishadi. Ijtimoiy tarmoqlarda tarqatilgan zo'ravonlik, narkotiklar, yengil jinoyatlar va boshqa zararli motivatsiyalar ham o'smirlarni jinoyatga jalb qiladi.

5. Iqtisodiy omillar

Iqtisodiy qiyinchiliklar, oilaning moliyaviy holati, kambag'allik va ishsizlik o'smirlar uchun qo'shimcha stress manbai bo'lishi mumkin. O'smirlar ba'zan o'zlarining moliyaviy ehtiyojlarini qondirish uchun jinoyatga qo'l urishadi. Bu holat, ayniqsa, o'smirlar, ularning oilasi yoki yashash muhitida resurslar yetishmasligi tufayli yuzaga keladi.

6. Madaniy va ekologik omillar

O'smirlarning o'sishi va rivojlanishi ularning yashash muhitiga va atrofdagi madaniy ta'sirlarga bog'liq. Agar ularning yashash joylarida jinoyat ko'p bo'lsa, ijtimoiy tarbiya va psixologik yordam yetishmasa, ularning jinoyatga moyilligi oshadi. Bunday joylarda o'smirlar jinoiy guruhlarga qo'shilib, o'zlarini xavfsizroq his qilishadi.

7. Recidivizm va ijtimoiy izolyatsiya

Jazoni ijro etish koloniyalarida o'smirlar ko'pincha recidivizm (jinoyatni qayta-qayta sodir etish) holatlariga duchor bo'lishadi. Bu, ularning jinoiy faoliyatga qaytishlarini osonlashtiradi. Koloniyada o'smirlar ijtimoiy izolyatsiyaga uchraydilar, ular jamiyatdan ajralib qolgan bo'lishi mumkin, shuning uchun ular yana jinoyatga qaytishadi.

Xulosa: O'smirlar jinoyatchiligi ko'plab omillar bilan bog'liq bo'lib, uning oldini olish uchun samarali tizimlar va yondashuvlar zarur. Oilaviy qo'llab-quvvatlash, ta'lim tizimining yaxshilanishi, psixologik yordam va ijtimoiy muhitni rivojlantirish, o'smirlarning jinoyatchilikka yo'l qo'yishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Shuningdek, jinoyatga qo'l urgan o'smirlarni ijtimoiy rehabilitatsiya qilish va ularga to'g'ri yo'nalish berish, jamiyatda ularga o'z o'rnini topish imkoniyatini yaratishi muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Shonov, A. (2019). O'smirlar jinoyatchiligi va uning oldini olish choralar. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi nashriyoti.
2. Xodjaev, R. (2021). Jinoyat va jazo: psixologik yondashuv. Tashkent: Akademiya nashriyoti.
3. Akhmedov, A., & Usmonov, S. (2018). Ijtimoiy va oilaviy omillar ta'siri ostida o'smirlarning jinoyatchiligi. *Journal of Social and Behavioral Sciences*, 12(4), 77-89.
4. Karimov, D. (2020). Jinoyatni oldini olish va rehabilitatsiya metodlari: O'smirlar masalasi. Tashkent: Davlat pedagogika universiteti nashriyoti.
5. Usmanova, Z. (2017). O'smirlar psixologiyasi va jinoyatga qarshi kurash. *Psychology and Law Review*, 9(3), 45-58.
6. Ponomarev, V. (2015). Recidivizm va jinoyatga yo'l qo'yish motivatsiyasi: O'smirlar nazariyasi. Moscow: Yuridik nashriyoti.
7. Rakhmatov, M., & Islomov, D. (2022). Jinoyatchilikni tahlil qilish: Ijtimoiy va iqtisodiy omillar. *International Journal of Criminology*, 6(1), 123-135.